

RhetoricaScandinavica

Online, vol 25 / 2021

Tema:
Kategoria: anklagens retorik

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 82 - 2021

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 1397-0534

No 82, 2021, pp 50—66, Publisher: Retorikförlaget AB

 <https://www.doi.org/10.52610/LWPV1444>

Authors Stefan Iversen, Aarhus University.

& Rebekka Lykke Nørremark, Aarhus University.

Title “‘But That Did not Happen in Sweden’ – On the Anatomy of Accusations” [“‘Men så skedde inte i Sverige’ – om anklagens anatomi”].

Abstract Despite the fact that defense and apology have been studied thoroughly in rhetoric and communication research in recent decades, their counterpart; the accusation has received surprisingly limited attention from rhetorical criticism. This essay sets out to remedy parts of these shortcomings by suggesting to define the accusation as a situated act where somebody ascribes guilt to a group or individual. The definition ties the accusation to the representation of acts considered to be in violation of existing norms and the essay argues that the logic of narrative determines the forms and functions of an accusation. The essay tests the definition through close readings of accusations from the debate about the proper handling of the corona-virus, as this debate has played out in the Scandinavian countries during 2020. Two extreme examples of accusations – one situated in the formal legal system, one situated in an informal, private conversation – are briefly analyzed before the essay turns to its main case in the form of an article from *Dagens Nyheter*, in which Swedish scientists accuse the Swedish health authorities and the Swedish government for neglect.

Keywords Accusatory rhetoric, Definition, Kategoria, Guilt, Narrative rhetoric, the coronavirus.

Stefan Iversen, lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet.

 0000-0002-1951-113X / norsi@cc.au.dk

Rebekka Lykke Nørremark, ph.d.-stipendiat ved Institut for Kommunikation og Kultur – Litteraturhistorie og Retorik, Aarhus Universitet.

 0000-0003-4118-9199 / rln@cc.au.dk

Stefan Iversen & Rebekka Lykke Nørremark:

“Men så skedde inte i Sverige” – om anklagens anatomi

Til trods for at forsvaret og undskyldningen har haft en central plads i retorik- og kommunikationsforskningen de seneste årtier, har det naturlige modstykke, anklagen, fået overraskende beskeden retorikfaglig opmærksomhed. Denne artikel bidrager til at udbedre dele af denne mangel, idet den opstiller en definition af anklagen som en situeret ytring, hvor nogen tilskriver skyld til en gruppe eller et individ. Definitionen knytter anklagen til udsagn om fortidige begivenheder, som har udgjort brud på skrevne eller uskrevne normer, og artiklen argumenterer for, at fortællingens logik smitter af på og er bestemmende for anklagens form og funktion. Artiklen bringer definitionen i spil gennem nærlæsninger af forskellige anklager fra den debat, der opstod i de skandinaviske lande i 2020 i forlængelse af coronakrisen. Spændt ud mellem nedslag i en strengt formel juridisk anklage for lovbrud og en uformel, privat anklage, vier artiklen det meste af sin analytiske opmærksomhed til en offentlig anklage, der dels er interessant i sig selv i kraft af sin komplekse komposition, dels er eksemplarisk for, hvordan anklager tilskriver skyld ved hjælp af fortællinger, nemlig en artikel fra *Dagens Nyheter*, hvor svenske forskere anklagede embedsmænd og den svenske regering for embedsforsømmelse.

Udgangspunktet for denne artikel er en undren over anklagers former og funktioner. Hvad er det, der gør, at meget forskelligartede tekster i ganske forskelligartede situationer – fra retssagens institutionaliserede formaliteter til privatsfærrens uformelle udvekslinger – kan genkendes som anklager? Eller

mere principielt: Hvad kendetegner anklager som retoriske handlinger? Selv om vi ikke er de første, der stiller sådanne spørgsmål, så er der overraskende langt mellem retorikfaglig forskning i anklager, og i den sparsomme forskning er der langt mellem bud på, præcist hvad anklager er eller gør. Det overordnede formål med artiklen er at opstille en definition af anklagen, som på den ene side er smal nok til at kunne adskille anklager fra tillæggende fænomener så som udskamning, *hate speech* og smæderetorik, og som på den anden side er bred nok til at kunne beskrive anklagens anatomi på tværs af et kontinuum fra strengt formelle til helt uformelle situationer. Vi foreslår at definere anklagen som en situeret ytring, hvor nogen tilskriver skyld til en gruppe eller et individ. Anklagen tilskriver skyld til den anklagede, og den hviler derfor på en antagelse om den anklagedes direkte ansvar for fortidige begivenheder, som har udgjort et brud på skrevne eller uskrevne normer. Det er et forhold, som knytter anklagen til fortællingen, og vi argumenterer i artiklen for, at fortællingens logik smitter af på og er bestemmende for anklagens form og funktion.

Vi udvider i artiklen perspektivet fra den forensiske genre, idet vi fokuserer på mere og andet end retslige anklager ud fra den antagelse, at anklagens anatomi er ens på tværs af mere eller mindre formaliserede diskursformer og -fællesskaber. Uanset om anklagen fremsiges privat, i et offentligt rum eller bag rettsalens døre, er det vores påstand, at anklagen har de samme kendetegn, nemlig tilskrivelsen af skyld forstået som konkret og direkte ansvar for brud på normer. Det er en påstand, som hviler dels på den præmis, at normer kan placeres på et kontinuum, der løber fra det uskrevne og ikke-italesatte til det lovfæstede og juridisk bindende, dels på den præmis, at normer forhandles, vedtages og sammenbinder i fællesskaber, men at der samtidig er forskel på, om de gøres juridisk bindende, eller om de blot gælder for en mindre gruppe eller i bestemt kontekst.

Artiklens empiriske materiale er hentet fra en af 2020s mest dominerende debatter, nemlig debatten om, hvordan coronakrisen håndteres. Forsøgene på at inddæmme og bekæmpe epidemien førte til samfundsmæssige tiltag på forskellige niveauer, ikke mindst hastigt indførte og ganske gennemgribende regler for ophold og færden, hvoraf nogle umiskendeligt var af juridisk karakter, andre meget uformelle og andre igen efterladt et sted mellem disse to ekstremer. Disse tiltag, forbud, opfordringer og henstillinger gjorde, at handlinger, som tidligere blev udført helt automatisk, blev ramt af uselvfølghed. Denne usikkerhed om decorum viste sig at være frugtbar jord for anklager i offentlige og privat såvel som retslige og ikke-retslige kontekster.

Når artiklens empiri stammer fra nordiske velfærdssamfunds coronadebatter, så er det ud fra den antagelse, at disse debatter kan kaste lys over vigtige aspekter af det distinktive ved anklagen samtidig med, at fokuset på anklagen kan kaste lys over vigtige aspekter af coronatidens offentlighed; en offentlighed, der har evalueringen og vurderingen af både handlinger og normer som et af sine mest markante karakteristika.

Artiklens primære case er et dokument fra den debat, som opstod i Sverige på baggrund af stigende dødstal i foråret 2020. I *Dagens Nyheter* anklagede navngivne

forskere både embedsmænd og den svenske regering for embedsforsømmelse og tilskrev begge parter hver sin del af skylden for de mange dødsfald. Det skete i en tekst, der dels er interessant i sig selv i kraft af dens ekstraordinært kompakte og komplekse komposition, dels er eksemplarisk for, hvordan anklager tilskriver skyld ved hjælp af fortællinger.

Artiklen falder herfra i fire dele. Først bevæger vi os gennem en central del af den eksisterende litteratur om anklager, dernæst opstiller og begrundet vi et bud på en definition af anklagen, som derpå bringes i spil i relation til cases fra skandinaviske og coronarelaterede anklager. I sidste del løfter vi blikket og samler op på artiklens påstande og læsninger.

Nyere teori om anklagen og anklagens retorik

Manglen på teoretisk interesse for anklager i nyere retorikforskning er særligt påfaldende, når man sammenligner med anklagens modstykke, nemlig forsvaret eller undskyldningen, som har stået i centrum for ganske meget forskning i årtier (se fx Villadsen, 2008; Villadsen & Edwards, 2020; Ellwanger, 2012; Benoit, 2015). Vi diskuterer os i det følgende frem gennem, hvad vi opfatter som de vigtigste bidrag til moderne anklageforskning, enten afgrænset og eksplicit eller som en del af bredere teoretiske betragtninger.

En bred bestemmelse af anklagens betydning og funktion finder man i Kenneth Burkes retoriske tænkning. Her indgår anklagepotentialet implicit som en central del af beskrivelsen af de samfund, mennesker danner i fællesskaber. Mennesket er hos Burke karakteriseret ved at være et symbolbrugende væsen, der ikke alene kan repræsentere det, der findes (positiv eksistens) ved hjælp af symboler, men også det, som ikke findes (ideen om det negative). Hos Burke præsenteres det negative dog ikke kun som spørgsmålet om ontologisk væren eller mangel på samme, men også med en moralsk og etisk dimension. Her handler det om, at mennesker kan formidle noget, der end ikke bør være, altså "not an 'it is not,' but a 'thou shalt not,' in brief, a moral function rather than a semantic function" (Burke, 1969b, s. 296). Denne evne er afgørende for Burkes beskrivelse af menneskets sprogbårne identitetsdannelse og selvforståelse, både på individ- og gruppeniveau. Identifikation med det ene fordrer nemlig per definition, at der er noget andet, man lægger afstand til. "Ethical negatives operate in the dynamics of individual and social action [...] We define ourselves against each other and the groups to which we belong against the groups around us" (Carter, 1996, s. 6). Anklagepotentialet er indlejret i dette system. Både hos individet selv og i grupperingen ligger anklagen for "thou-shall-nots" latent og er med til at konstituere og opretholde den orden og identitet, som holder individ eller gruppering sammen. Mennesket er med andre ord "caught in a cross-fire of accusation and defense" (Carter, 1996, s. 8; s. 18). Burke beskriver dette vilkår i indledningen til *A Rhetoric of Religion* som en konstant skyldscyklus: "Order leads to Guilt / (for who can keep commandments!) / Guilt needs Redemption / (for who would not be cleansed!) / Redemption needs Redeemer / (which is to say, a Victim!)" (Burke, 1970, s. 4-5).

Skyldscyklisten sættes gang på gang i bevægelse af, at skyld opstår ud af et brud på den eksisterende orden. Når bruddet sker, er grundlaget for anklagen lagt. Hvis anklagen vendes indad, så er der sammenfald mellem den anklagende og den anklagede, og vejen ud af skyld er en selvopofrelse; hvis skylden placeres uden for individet eller gruppen, så skifter metaforen fra selvmord til mord (se fx Burke, 1970, s. 190; s. 208). Spørgsmålet i denne proces er ikke nødvendigvis, hvor skylden faktisk hører hjemme, men hvor den placeres, altså hvem der anklages. Det bliver tydeligst i Burkes beskrivelse af syndebuksmekanismen (se fx Burke, 1969b, s. 406; Carter, 1996).

Et mere snævert fokus på selve anklagen som situeret ytring finder man hos Halford Ross Ryan i artiklen "Kategoria and Apologia: On their Rhetorical Criticism as a Speech Set". Ryans hovedpåstand er, at hverken anklage eller svaret på anklagen kan analyseres, fortolkes og vurderes tilstrækkeligt præcist, hvis ikke den ene del undersøges i lyset af den anden som et talesæt (Ryan, 1982). Han opstiller i artiklen tre forskellige perspektiver, fra hvilke man må betragte henholdsvis anklagen og forsvaret i en analyse: et situations-perspektiv med inspiration fra Bitzer (1968), et motiv-perspektiv med inspiration fra Fisher (1970) og et struktur-perspektiv med inspiration fra Ciceros stasis-lære. Anklage og forsvar springer ifølge Ryan ud af to forskellige, men dog sammenhængende exigences med tilhørende motiver. Anklagen opstår som reaktion på et normbrud, og idet anklageren "perceives an evil or an exigence, he is motivated to expose it, and the rhetorical response to that motivation is a kategoria" (Ryan, 1982, s. 256). Anklageren er ifølge Ryan motiveret for at skabe et nyt og negativt billede af den anklagede (Ryan, 1982, s. 225; Fisher, 1970, s. 132). For den anklagede derimod er den anklage, som rettes mod hende, og som truer hendes image, det exigence hun må forholde sig til. Modsvaret på anklagen må ifølge Ryan blive et forsøg på at rense det billede, som anklageren skaber, altså "purification, concerned with correcting an image" (Ryan, 1982, s. 255; Fisher, 1970, s. 132). Med inspiration fra Ciceros stasis-lære er Ryans påstand, at anklagen altid springer ud af et spørgsmål om, hvorvidt noget er sket eller ej, altså "Cicero's stasis of fact, conjecturalis, which focuses on whether an action was done or not" (Ryan, 1982, s. 256). Hos Ryan forholder anklagen sig dermed i første omgang til det gjorde (handlingen), men den kan også udvikle sig til en anklage, som rettes mod den handlende: "In studying accusations against character, I observed that character accusations must be based on the fact of a policy or practice" (Ryan, 1982, s. 257). Denne lidt uklare skelnen mellem handlende og handling går igen på tværs af den eksisterende teori og kalder på et definitionsarbejde, som Ryans artikel ikke tilbyder.

En central problemstilling i Ryans artikel er selve den præmis, som argumentationen bygges op omkring; nemlig at anklagen og forsvaret må betragtes som dele af et sammenknyttet talesæt. Når anklagen som hos Ryan kobles snævert til forsvaret eller undskyldningen, så bliver det klart, hvorfor forskning i forsvars- og undskyldningsretorik må inddrage anklagen, men det bliver ikke klart, om og hvorfor anklagen i og for sig selv kan være værd at studere. Heroverfor kan man hævde, at det er helt legitimt og i nogle tilfælde endda mest frugtbart at isolere sin kritiske

opmærksomhed til anklagen. Dels kan en anklage have en funktion i og for sig selv, dels er det ingen selvfølge, at en anklage efterfølges af en reaktion.

Inspireret af Ryans artikel opstår der, særligt inden for virksomhedskommunikation, en interesse for anklagen og forsvarrets indbyrdes forhold. Flere artikler har lagt sig i forlængelse af Ryans ved at fokusere på to forskellige aspekter: 1) typologier over anklagens mulige indhold (se fx Benoit & Dorries, 1996; Legge et al., 2012; DiSanza & Legge, 2016; Benoit, 2017) og 2) talesættet som struktur (se fx Stein, 2008). For hovedparten af disse artikler gælder det, at interessen mere eller mindre eksplicit knytter sig til effektiv kommunikation og ønsket om at forstå anklagen og anklagens retoriske potentialer for dermed bedre at forstå forsvarrets succes eller mangel på samme.

I William Benoit og Bruce Dorries artikel "Dateline NBC's Persuasive Attack on Wal-Mart" anerkendes Ryans påstand om manglende teoretisk fokus på de talehandlinger, som går forud for forsvar og undskyldninger, og artiklen søger at udvikle "a tentative typology of persuasive attack, filling a void in literature that tends to focus on responses to such attacks ..." (Benoit & Dorries, 1996, s. 475). På baggrund af en analyse af omfattende anklager mod den amerikanske kæde Wal-Mart om falsk markedsføring opstiller Benoit og Dorries en generel typologi over angrebsstrategier. Typologien bygger på den antagelse, at retor gennem det persuasive angreb vil forsøge at overbevise publikum om, at den anklagede er ansvarlig for den pågældende handling, og at handlingen har en stødende karakter (Benoit & Dorries, 1996, s. 465). Artiklens interesse er at forstå, hvilken grad af effekt et givent angreb har haft i forhold til at skade den angrebnes ry og rygte: "The overall assessment, then, would consider whether a cogent attack was developed that presented a serious threat to the target's reputation" (Benoit & Dorries, 1996, s. 469). Denne vurdering må ifølge Benoit og Dorries følges op af et udblik til faktiske responser på anklagen, "external evidence" (Benoit & Dorries, 1996, s. 474), for at undersøge, hvorvidt den vurderede effektivitet er overensstemmende med den faktiske. I Benoit og Dorries artikel, såvel som i nyere artikler, der bygger videre dens ideer, tales der om 'persuasive attacks' frem for om anklager. Hvor Ryan ekspliciterer sit afgrænsede fokus på den ytring, der opstår som respons på en ugerning, da udvider Benoit med flere altså undersøgelsesgenstanden betragteligt. Det er en bevægelse, som skaber en sammenblanding af begreber, der sidestilles uden at defineres: "[S]uch attacks are messages (or components of messages) that are intended to, or have the effect of, discrediting the target. Persuasive attack is another phrase for accusations, criticisms, complaints" (Benoit, 2017, s. 1).

Manglen på den klare definition af anklagen går igen på tværs af eksisterende retorik- og kommunikationsfaglig teori. Ser vi i stedet mod en anden faglighed, nemlig jura, er situationen en anden. Her finder man definitioner af anklager, som med mindre variationer har følgende ordlyd: "A formal charge of criminal wrongdoing" (Garner et al, 2009, s. 24). Denne definition fra *Black's Law Dictionary* ser anklager som "formelle" semiotiske konstruktioner, der lever op til forudbestemte strukturer. Det er ikke bare formen, men også indholdet i den juridiske anklage, som må leve op til standardiserede forskrifter, i den forstand, at ugerningen, som

adresseres i anklagen, må være i konflikt med en vedtaget juridisk lov.

Den juridiske definition er naturligt nok ganske snæver i kraft af sin funktion som del af et højt formaliseret system. Således bliver den også for snæver som brugbart analyseredskab i arbejdet med anklager i retoriske diskurser mere bredt forstået. Som Adam Ellwanger beskriver det, er ikke alle anklager retslige: "Although some of these offenses are crimes that violate written laws, many are acts that cannot be punished through the courts. In these cases, public figures usually have made statements that violate some cultural ethic for acceptable behavior." (Ellwanger, 2012, s. 307). Langt størsteparten af de anklager, som i alle tænkelige sammenhænge udsiges mellem mennesker, virker altså udenom institutionelle og strengt formaliserede strukturer.

Lidt tættere på en afbalanceret definition af anklagen, som er snæver nok til at adskille anklagen fra andre sproglige angreb og bred nok til at indbefatte anklager på tværs af situationers formalitet, kommer vi i Robert Faulkners *Corporate Wrongdoing and the Art of the Accusation* (2011). Faulkner betragter anklagen fra sit udgangspunkt i virksomhedskommunikation og tilbyder herfra en definition, der er tættere på at være både tilstrækkelig snæver og tilstrækkelig bred: "Accusation is a publicly expressed and perspicuous statement of alleged wrongdoing that affixes blame on the supposed offender." (Faulkner, 2011, s. 7). Her er fokus på "blame", et begreb som kan tolkes forholdsvis bredt og oversættes med både skyld, daddel og bebrejdelse. I sin artikel "'Undisciplined Fancy': Using Blame to Negotiate the 'betweens' of Ethos via the Epideictic" definerer Elizabethada Wright netop begrebet "blame" og beskriver det som en sproghandling, der "places responsibility for wrongs on another" (Wright, 2019, s. 272). Selvom både Faulkner og Wrights definitioner er fornuftige bud på anklagedefinitioner, som tydeligt adskiller sig fra udskamningens fokus på den handlende, smæderetorikkens brede spektrum eller definitioner af hadsk tale (se fx Ellwanger, 2012), vil vi alligevel argumentere for, at deres fokus på "blame"¹ og "responsibility" sætter dem i fare for at blive for vage.

En definition af anklagen

Den eksisterende retoriske og kommunikationsfaglige teori om anklagen rummer en række vigtige indsigter, samtidig med, at den efterlader nogle spørgsmål, især om forholdet mellem anklagen og andre sproglige angreb, om forholdet mellem skyld og udskamning og, mere grundlæggende, om det vi med en metafor kalder anklagens anatomi. Fra Burke kommer den indsigt, at anklagen er en fundamental mekanisme i dannelsen af fællesskaber og identitet. Grupper hviler på skrevne eller uskrevne regler, og anklagen er det primære værktøj til at markere, når disse regler brydes, hvilket uvægerligt sker. Anklagen er dermed som handling mere grundlæggende end de diskursive institutioner, der udnytter dens regulerende potentiale, og derfor genfindes den på tværs af ellers ganske forskellige praksisser, fx i et dom-

1 Se fx Wodak, R. (2006). Blaming and Denying: Pragmatics, hvor "accusations" behandles som en ægte delmængde af "blaming".

hus i Oslo, i opråb i medierne eller ved en spisebordssamtale i et privat hjem. Den eksisterende teoris brede, konceptuelt løst konturerede brug af anklagebetegnelsen tilbyder dog ikke en klar skelnen mellem anklage og andre typer af korrigerende ytringer eller verbale angreb, mens de bestemmelser, som juridisk teori opstiller, omvendt bliver for snævre til at kunne favne de mange former for anklager, som menneskelig samfærdsel udviser. Som en mulig mellemvej foreslår vi her at bestemme anklagen som en situeret ytring, hvor nogen tilskriver skyld til en gruppe eller et individ. I det følgende udfolder vi definitionens bestanddele.

Den mindst kontroversielle af disse er ideen om anklagen som situeret. Anklager er handlinger, der får liv som tekster i kontekster. Konteksten er derfor altid relevant i forsøget på at forstå anklagen, som opstår i relation til allerede eksisterende normer og forventninger, som materialiserer sig i en eller flere semiotiske kanaler, og som spejler etablerede (og potentielt skaber nye) forhold mellem mennesker. Det er på baggrund af situationen (som kan være mere eller mindre retorisk i bitzersk forstand), at anklagens aktører træder frem i form af henholdsvis "nogen" og "en gruppe eller et individ". Den anklagende part kan antage mange forskellige former (en forælder, en juridisk instans, en online crowd, etc.), men er uomgængelig for anklagens eksistens. Den anklagede kan ligeledes antage forskellige former, det kan endda være den anklagende selv.

Dermed kommer vi til de mindre selvfølgelige dele af definitionen, nemlig "skyld" og det at "tilskrive". Vores definition baserer sig på en skelnen mellem skyld og ansvar, som vi henter inspiration til i Hannah Arendts tænkning. I "Collective Responsibility" skriver hun om denne forskel: "Where all are guilty, nobody is. Guilt, unlike responsibility, always singles out; it is strictly personal. It refers to an act, not to intentions or potentialities." (Arendt, 1987, s. 43). Skyld er således ikke uafhængig af ansvar, men ansvar dækker mere og andet end skyld hos Arendt. Skyld udpeger den enkelte, mens kollektivet kan bære et ansvar uafhængigt af, om alle de individer, der indgår i kollektivet, er skyldige. Arendt beskriver det som "collective and vicarious responsibility in which the member of a community is held responsible for things he did not participate in but which was done in his name" (Arendt, 1987, s. 48). Selv fortidens gerninger og ugerninger kan nutidens medlemmer af kollektivet holdes ansvarlige for, men aldrig kendes skyldige for (Arendt, 1987, s. 45). Iris Marion Young parafraserer Arendts distinktion og understreger, at der ved skyld er tale om en bestemt type ansvar, nemlig det direkte: "The point of location guilt or leveling blame is precisely to single out: to say that this person, or these people by virtue of what they have done, bear direct moral and often legal responsibility for a wrong or crime" (Young, 2013, s. 76-77). Anklagens centrale indhold er altså en udpegning af skyld, forstået som et konkret og direkte ansvar for bestemte handlinger. Anklagen handler med dette udgangspunkt primært om noget, der er blevet gjort og kun sekundært om den, der har udført handlingerne, og anklager bliver således først og fremmest et spørgsmål om skyld, ikke om skam². Ved at

2 I forhold til forskellen på skyld og skam argumenterer psykologerne Tangney og Dearing overbevisende for, at "the fundamental difference between shame and guilt centers on the role of the self. Shame involves fairly global negative evaluations of the self (i.e., 'Who I

bestemme anklagen som tilskrivelse af skyld for bestemte handlinger bliver det muligt dels at skelne anklager fra andre sproglige angreb, som fx hate speech (Ellwanger, 2013) og smæderetorik (Roer og Klujeff, 2011), dels at skelne mellem skyldtilskrivelse, der sætter fokus på udførte handlinger, og udskamning, der sætter fokus på den handlende (Villadsen, 2018; Kjeldsen, 2019).

Netop ideen om handlingen som anklagens omdrejningspunkt bringer os til den sidste komponent i definitionen, ideen om at anklager "tilskriver". Verbet betegner den aktivitet, som en anklage er udtryk for. Anklagen er en handling. En afgørende egenskab ved tilskrivningen af skyld som handling er, at denne tilskrivning sker ud fra antagelser om og via fremstillinger af, at nogen har gjort (eller undladt at gøre) noget bestemt. Det er denne fundamentale nogen-har-gjort-noget struktur, der binder anklagen til fortællingens logik³. Den indsigt vil vi gerne udfolde og præcisere. For at rejse en anklage og for at tilskrive skyld må man beskrive handlinger, som udspiller sig i forløb over tid, hvormed anklagen bliver afhængig af, hvad Richard Walsh kalder "narrative cognition", som hos Walsh defineres således: "Narrative [cognition] is the semiotic articulation of linear temporal sequence [...] While a narrative text is a thing, narrative in the sense intended by this definition is neither that text itself, nor something transmitted by that text, but the basic cognitive mode of its creation and its interpretation." (Walsh, 2018, s. 12; s. 17). Walsh, der her trækker på Ricœur, Bruner og Herman, opfatter ikke fortællingen som en form for tekst eller semitisk genstand, men som et epistemologisk værktøj; en måde, hvorpå den menneskelige væren i verden kan ordnes. Det sker via sekventialisering af hændelser. Narrativ tænkning forbinder hændelser i lineære forløb, som derved får sammenhæng, retning og potentielt mening. Det er denne egenskab til at forbinde og skrive mening ind i hændelser, anklager trækker på. Den tilskriver skyld ved hjælp af fremstillinger af hændelsesrækker. En afgørende konsekvens af anklagens forbundethed med narrativ tænkning er, at de egenskaber, som den narrative tænkning har, smitter af på anklagen. Walsh har vist, hvordan narrativ tænkning er perspektivisk, fordi fortællingens ordnende net kastes ud fra og er forankret i et subjektivt punkt; hvordan den i et vist omfang er implicit, fordi dens fremstillinger af det, der skete, ikke kan være fuldstændige og må kompletteres af tilhørerens egne antagelser og opfattelser; hvordan den som en følge af det perspektiviske og det implicite er dybt involveret i forhandlinger af både afsenders og modtagers værdier og normer. Disse egenskaber deles af anklagen. Anklagen fremstiller retrospektivt virkeligheden set fra en bestemt moralsk og videnskabelig vinkel; den rekonstruerer ufuldstændige hændelsesrækker, som oftest kun giver mening, når publikum accepterer invitationen til at udfylde de manglende oplysninger; den udgår fra og udtrykker værdimæssige, forankrede og derfor relativt stabile standpunkter.

am'). Guilt involves a more articulated condemnation of a specific behavior (i.e., 'What I did')" (Tangney & Dearing, 2002, s. 24).

3 Jf. Faulkner, der fremhæver, hvordan "an accusation serve as a narrative device" (Faulkner, 2011, s. 22).

Coronarelaterede anklager fra en skandinavisk kontekst

Når vi definerer anklagen som den situerede ytring, hvor nogen tilskriver skyld til en gruppe eller et individ, så er definitionen ikke alene snæver nok til at adskille anklagen fra udskamning og andre sproglige angreb, men også bred nok til at rumme anklager på tværs den mangfoldighed af situationer, som anklagerne fremsættes i. Når vi understreger, hvordan tilskrivningerne af skyld sker ved hjælp af fortællingens evne til at forlene hændelser med mening ved at binde dem sammen i hændelsesrækker, så får vi samtidigt mulighed for at komme nærmere en forståelse af anklagens formelle og funktionelle karakteristika. Med inspiration fra Judith T. Irvines nuancering af formalitetsbegrebet i "Formality and Informality in Communicative Events" (Irvines, 1979) betragter vi denne uendelighed af mulige situationer på et kontinuum, der går fra den mest formelle situation (den juridiske anklage fremsat i en retssal med på forhånd definerede krav til form og indhold) til den mest uformelle (fx anklagen mellem venner eller familie i en privat sammenhæng). Forsøgene på at dæmme op for coronapandemien har med deres hastigt indførte og ganske konsekvensrige indgreb i den social ageren skabt grobund for anklager på tværs af hele spektret. I den formelle ende af spektret har flere lande vedtaget lovværk som direkte respons på situationen. Handlinger, der før var en naturlig del af hverdagen, som at tage bussen uden mundbind eller servere alkohol, kunne pludselig tolkes som lovbrud, hvis de blev udført på bestemte tider eller steder.

Et tydeligt eksempel finder man i en juridisk anklage mod en ung mand fra Norge, som gentagende gange brød sin karantænepligt. På baggrund af en nyligt vedtagen smittevernslov⁴ blev han anklaget "for forsettlig eller grovt uaktomt å ha overtrådt bestemmelsen om at personer som ankommer Norge, skal oppholde seg i karantene i 14 dager etter ankomst til Norge". Anklagen hviler på fire konkrete hændelser, hvor manden hver gang begik det samme lovbrud, nemlig at køre i bil med andre "til tross for at han hadde karanteneplikt etter å ha ankommet fra Sverige onsdag 25. mars 2020" (tiltalebeslutning fra Oslo politidistrikt, 15.04.2020). Han overholdt altså ikke påbuddet om, at "en person i karantene skal oppholde seg i eget hjem eller annet egnet oppholdssted. Personen kan bare oppholde seg utenfor hjemmet eller oppholdsstedet såfremt nærkontakt med andre personer unngås." Anklagens fire hændelser er alle præciseret tydeligt i forhold dels til tid og sted, dels til afstanden til medpassagerer, da det er netop disse faktorer, som giver anklagen legitimitet. Således blev han stoppet af politiet hhv. "Torsdag 26. mars 2020 ca. kl. 00.50 ved Økernveien 99 i Oslo, Søndag 29. mars 2020 ca. kl. 00.50 ved Kjølberggata 31 i Oslo, Mandag 30. mars 2020 ca. kl. 02.00 i Uelands gate i Oslo, Torsdag 2. april 2020 ca. kl. 16.00 ved Durudveien 1 i Bærum" hvor han var enten passager i eller fører af en bil med en-til fire andre passagerer "til tross for at han hadde karanteneplikt etter å ha ankommet fra Sverige onsdag 25. mars 2020". Som retorisk artefakt betragtet er anklagen mod den unge mand strengt formaliseret, idet den på alle

4 II Smittevernloven § 7-12, jf. covid-19-forskriften § 18, jf. smittevernloven § 4-3, jf. covid-19-forskriften § 5

niveauer følger en lang række på forhånd vedtagne normer. Helt ud i sin typografi udtrykker anklageteksten, den såkaldte tiltalebeslutning, i forvejen eksisterende hierarkier og regelsystemer samt en intention om, med Ahrendts formuleringer in mente, at singularisere og udpege: Tekstopsætningen isolerer og fremhæver den anklagede og den anklagende instans, ligesom teksten ved hjælp af tal og indryk klart markerer, dels hvad den unge mand har forbrudt sig mod, dels hvordan han har forbrudt sig mod det. Syntaktisk og semantisk holder teksten den stramme informationsøkonomi, som kendetegner lovtekster: præcist valgte ord, som gentages; nøgterne beskrivelser af hændelser og aktører; lav grad af sætningsbestemt kohætion og kohærens; meget lav grad af ornamentering. Den høje grad af formalitet gælder også de fællesskabskonstituerende regler, som den anklagede beskyldes for at have overtrådt: Lovtekstens paragraftegn viser, at her citeres formuleringer, der står skrevet om ikke i sten så i hvert fald med den fulde vægt af sanktionsmuligheder, som et moderne retssamfund kan mønstre. Det, der driver anklagen, er en intention om at udpege, præcist hvori den anklagedes brøde består. Det er således gennemgående for delpunkterne, at den anklagede har udført ganske specifikke handlinger til "tross for at han havde karanteneplikt". Han er skyldig, fordi han har handlet imod en lovbestemt pligt. Fremstillingen af disse handlinger trækker på fortællingens logik. Af de tre delanklagers implicitte fremstillinger fremgår et begrænset, men klart sekventielt struktureret forløb, hvori manden først var karantænepålagt for derefter alligevel at føre eller være passager i en bil med andre personer, hvormed afstandskravet ignoreredes. Skylden drejer sig udelukkende om handlingen, ikke om personen, og selv under den juridiske teksts meget ordknappe og implicitte fremstilling finder man fortællingens kausale sammenbindinger.

Hvis man retter blikket mod den anden ende af kontinuummet mellem formelle og uformelle anklager, så finder man en heterogen mængde af anklager, som udsiges uden offentlig bevågenhed, og som ikke er struktureret efter institutionelle foreskrifter.

Et eksempel på en anklage af denne helt uformelle type kunne være den udveksling, som opstod, da naboen til den ene af artiklens forfattere udtrykte sin misbilligelse over, at en familie fra nærområdet var rejst til Spanien på sommerferie: "Det er jo deres skyld, at vi andre skal isolere os måned efter måned. Nu havde vi næsten kontrol med situationen, og så tager de mere smitte med tilbage". Uanset om anklagen er berettiget eller ej, er den klar: Konkrete individer har det direkte ansvar for, at smitten igen er på vej ud af kontrol, og at flere måneder med isolation venter forude. I praksis fungerer familien givetvis som synekdoke for alle dem, der trods større smitterisiko i Sydeuropa, alligevel rejste på ferie i sommeren 2020, men det ændrer ikke på, at denne anklage er direkte rettet mod netop disse individer. Eksemplet demonstrerer tydeligt Burkes pointer om anklagen som fællesskabsdanner og -afskærmer. De anklagede udpeges her som nogle, der skader gruppen ved at sætte sig ud over dens normer, og anklagen bliver redskabet, der markerer regelbruddet, og som initierer en delvis udstødelse af de anklagede. Også her er det fortællingens struktur, som begrunder og udfører selve tilskrivelsen af skyld, idet der opstilles følgende forbundne kæde af hændelser: transformationen fra en tid-

ligere tilstand af kontrol med smitten til den nuværende mangel på kontrol (de "havde næsten", men har altså ikke længere) skyldes, at de anklagede naboer rejser ud og tager mere smitte med hjem. I modsætning til den juridiske anklage, hvor den høje grad af formalisering slører fortællingens perspektiviske og evaluerende karakter, så fremstår begge dele åbenlyse her. Brugen af adjektivet "jo", af "næsten" og af emfasen "måned efter måned" signalerer subjektivitet og viser, hvordan anklagen udgår fra et bestemt synspunkt, hvordan den retrospektivt fremstiller virkeligheden set fra en bestemt moralsk og videnskabelig vinkel. En anklage som sidstnævnte er desuden med til at illustrere, hvordan anklages funktion kan være ganske uafhængig af den anklagedes respons, som her udebliver af den simple grund, at de anklagede ikke kender til den specifikke anklage.

Mellem den strengt formelle og den helt uformelle anklage finder man en mængde forskelligartede anklager, fremsat i ulige situationer: en politiker anklager en anden politiker fra Folketingets talerstol; en forretningsmand anklager en politiker eller en konkurrent i en avis; en privatperson anklager en anden privatperson på et socialt medie osv. Anklager kan placere sig mod den ene eller den anden ende af kontinuummet, og de kan opnå større eller mindre grad af offentlig bevågenhed. Den anklage, som vi i det følgende opholder os ved i lidt flere detaljer, er et debatindlæg, bragt i *Dagens Nyheter* i april 2020, forfattet af 22 navngivne svenske forskere. Indlægget vakte opsigt både nationalt og internationalt, ikke mindst pga. forskernes ganske tydelige anklager og opråb til handling, og det på et tidspunkt, hvor den svenske strategi delte vandene. På det tidspunkt, hvor indlægget blev trykt, var antallet af syge og døde som følge af COVID-19 i Sverige markant højere end i de lande, Sverige typisk sammenligner sig med, og de 22 forskere opfordrer på det kraftigste til et øjeblikkeligt brud med sundhedsmyndighedernes strategi, såvel som med politikernes accept af denne strategi. Det sker i en tekst, der dels er ekstrem og eksemplarisk i sin tilskrivning af skyld, dels er så konsekvent gennearbejdet i sin stilistiske og argumentative struktur, at den inviterer til en mere udfoldet retorisk nærlæsning.

Det er muligt at gengive tekstens to anklager ganske kortfattet. Den mest udfoldede anklage retter sig mod de svenske sundhedsmyndigheder, som, i modsætning til myndighederne i Sveriges nabolande og på trods af umisforståelige advarsler fra udenlandske fagfolk, beskyldes for at have forsømt at indføre gennemgribende tiltag for at begrænse den smittespredning, som i artiklens skrivende stund havde ført til et langt højere antal syge og døde i Sverige, end tilfældet var i Danmark, Finland og Norge. Denne anklage følges af en anklage mod de folkevalgte politikere, som i sidste instans har ansvaret over den myndighed, som altså anklages for at have svigtet. En sådan komprimeret fremstilling risikerer imidlertid at overse, dels hvordan tekstens arbejde med at fremskrive anklagerne er afgørende for at forstå tekstens særlige form, dels hvordan dette arbejde tilbyder mere generelle indsigter i anklagers måder at fungere på. Tekstens form er nemlig resultatet af en nøje doceret kompositorisk strategi. Dens mest markante elementer er sammenligningen, citationen, anaforen og selve tekstens forløb, med forholdet mellem de to sidste, anaforen og forløbet, som afgørende. Anaforer, som udvinder intensitet af spændingen mel-

lem det repetitive (to eller flere sætninger, der begynder med det eller de samme ord) og det transformative (resten af sætningerne er forskellige) er bærende for tekstens fremdrift. Anaforerens intensitet har både semantisk og affektiv indebyrd: Dels forstærker de vigtigheden af de gentagne ord og emner, dels aktiverer og involverer deres gentagne klange og rytmer publikum kropsligt. Tekstens mange anaforer accelererer oplevelsen af intensitet og opildner publikum. Anaforerne anvendes konsekvent på tværs af tekstens fem hovedafsnit samtidig med, at teksten selv er komponeret ud fra et anaforisk princip: Indledningen til hvert nyt hovedafsnit gentager samme udgangspunkt og samme formelle komponenter, men transformerer disse via stadigt mere publikumsaktiverende sproglige konstruktioner.

Teksten tager sit udgangspunkt i tal: "Den 7 till 9 april, de senaste tre helgfria dagarna, dog varje dag i Sverige 10,2 personer per miljon invånare i covid-19. I Italien var siffran 9,7. I Danmark var den 2,9, i Norge 2,0 och i Finland 0,9. I Sverige dör nu alltså mer än tio gånger så många människor av coronaviruset som i vårt grannland Finland". Sveriges situation bestemmes altså via to talbaserede sammenligninger: Hvor Danmark, Norge og i særdeleshed Finland repræsenterer den realistiske utopi, da repræsenterer Italien antitesen som den dystopi, der allerede er blevet virkelighed. Citater fra en række af de nøglepersoner, som har haft ansvar for nabolandenes strategier, bruges til at dokumentere disse landes tilgang til krisen og fremhæver samtidig Sverige som kontrast. Camilla Stoltenberg, lederen af Norges folkehälsainstitut, citeres for at sige, at "För Norge har det varit helt avgörande att få mer kontroll i den här fasen" Sammenligningen mellem Sverige og Finland uddybes i en passage med anaforen "i Finland är ...", som implicit angiver, at sådan er det ikke i Sverige: "I Finland är alla kaféer och restauranger stängda. I Finland är alla skolor stängda (med undantag då särskilda behov av förskola och lågstadium föreligger). I Finland är folksamlingar på över tio personer förbjudna". I kraft af sammenligningerne med de skandinaviske nabolande og citeringen af autoriteter fra disse lande lægges det første fundament til det normative grundlag, som forfatterne senere kan hævde, at de svenske myndigheder har forbrudt sig mod.

Mere *drive* er der i de anaforer, som dominerer tekstens andet afsnit, og som skubber teksten væk fra første afsnits logosprægede fremstilling og hen mod mere pathosprægede beskrivelser. Med den gentagne formulering "man vill gärna föreställa sig att" understreger forfatterne påstanden om, at de svenske myndigheder med en form for vilje dyrker illusionen om, at man har haft en "framåtblickande strategi". Det står ifølge forfatterne i et diametralt modsætningsforhold til, hvordan situationen faktisk har udviklet sig. Belægget for påstanden præsenteres i afsnittets afsluttende sætninger med en ny anaforisk konstruktion, hvis gentagne led lyder: "Om det funnits en utarbetad, väl fungerande strategi ...". Imellem de to sæt af anaforer, som tilsammen udgør påstand og belæggene for, at realiteten af en coronastrategi i Sverige er en illusion, udfoldes nu den fortælling, som tekstens to anklager hviler på. Det er en fortælling om noget, der ikke er sket; en fortælling om noget, der ikke er blevet gjort. Forfatterne sætter fortællingens begyndelse til 31. januar 2020, hvor resultaterne af en videnskabelig undersøgelse af coronavirus' spredningspotentialer konkluderede, at "Beredskapsplaner och insatser för att be-

gränsa spridningen bör världen över iordningställas för snabb implementering". Snarere end tiltag og handling førte denne advarsel imidlertid til ingenting: "Men så skedde inte i Sverige". Sætningens korthed förstærker absurditeten; fortællingen om Sveriges coronainsats er bogstaveligt talt fortællingen om ingenting. Igen taler teksten gennem citater, nu Folkhälsomyndighetens generaldirektör, Johan Carlson, som kort efter publiceringen af de videnskabelige resultater konkluderede: "Coronaviruset kommer inte att spridas i svenska samhället under nuvarande omständigheter". Debatindlægget udfolder i detaljer de hændelsesforløb, som burde have udspillet sig og karakteriserer dermed i en dobbelt bevægelse både Sveriges faktiske reaktion og de reaktioner, som forfatterne af teksten ville have foretrukket: "Det skedde ingen større utbyggnad av testningsmöjligheterna. Det gjordes inga stora ansträngningar att bygga upp lagren av skyddsutrustning [...] Man rådde alla symptomfria hemvändare från de italienska alperna att leva som vanligt – trots att man visste att norra Italien drabbats hårt. Man vägrar fortfarande att acceptera att smittspridning från symptomfria på ett väsentligt sätt har bidragit till dödligheten bland äldre. Och man är obenägen att ändra sina rekommendationer ens när Sveriges kurvor radikalt börjar skilja sig från grannländernas".

Fortællingen om de svenske myndigheders reaktioner fremstår som et regulært katalog over udeladte handlinger og dermed som den primære kilde i tilskrivningen af skyld: Gennem de narrative forløbs lineære, delvist implicite fremstillinger inviteres publikum både til at bevidne de udeblevne handlinger og til at forestille sig alt det, der burde være gjort.

Tekstens korte tredje afsnit fortsætter den accelererende bevægelse i et angreb på den argumentation, der ligger til grund for de svenske myndigheders håndtering af coronaepidemien. Myndighedernes ideer om, at "vi alla ändå, förr eller senare, kommer att bli sjuka" og at andre lande "bara skjuter problemet framför sig", tilbagevises med, at Sverige, for det første, ikke er lykkedes med at beskytte de ældre borgere og at, for det andet, flokimmunitet ikke er en løsning, det er kun de vacciner og behandlingsformer, som et aktivt forskningsmiljø allerede er ved at udvikle, hvorfor nabolandenes strategi med at "skjuter problemet framför sig" er det kloge valg i denne situation.

I tekstens fjerde afsnit kulminerer dens accelererende bevægelse. Første del af fjerde afsnit gentager hele tekstens udgangspunkt, nemlig den dobbelte spejling af Sverige i henholdsvis nabolandenes succesfulde indgreb og Italiens mangelfulde ditto, men det er en gentagelse med markante stilistiske forskelle. I stedet for nøgterne tal og antydede anaforer præsenteres læseren nu for to sæt af fuldt udfoldede anaforer, som formelig flyder over af kamp- og krigsmetaforik. Den første anafor ("Här råder det") beskriver tingenes aktuelle tilstand i Sverige som et kaotisk helvede med "media krig", "krig i familjer" og generel krig mellem forskellige opfattelser af, hvad korrekt opførsel overhovedet er. Den anden anafor, som også er et retorisk spørgsmål ("Hur ska man kunna vinna kampen?") skruer patos- og panikknappen op på noget nær fuld styrke:

Hur ska man kunna vinna kampen mot coronaviruset under dessa premisser?

Hur ska man kunna vinna kampen, när tilliten inte finns? Hur ska man kunna vinna kampen, när dödssiffrorna bara pekar uppåt, och de som har kontrollen insisterar på att kurvan egentligen planar av? Hur ska man kunna vinna kampen, om de folkvalda gömmer sig bakom tjänstemän, som helt håller i taktipinnen? Tjänstemän, som hittills inte visat prov på någon talang att vare sig förutspå eller begränsa den utveckling vi nu lever med.

Kontrasten til første afsnits sammenligninger af procentsatser kan næppe være større, og det pathostunge afsnit munder ud i tekstens mest markante formuleringer af de to anklager mod hhv. talentløse tjenestemænd, som ikke har formået at begrænse smitten, og folkevalgte, som lader disse talentløse myndigheder tage det ansvar, som egentlig ligger hos politikerne. Det er på denne baggrund, at teksten ankommer til sit sidste, ganske korte femte afsnit og til sit primære budskab i form af en konkret anvisning til, hvordan situationen kan vendes: Indfør de samme restriktioner som i Finland, afsæt sundhedsmyndighederne og lad politikerne tage beslutninger og ansvar: "De folkvalda, de som har det overgripande ansvaret, måste gripa in, det finns inget annat val".

Som det turde være fremgået, udgør anklagen (eller rettere: de to anklager) den helt centrale komponent i de svenske forskeres opråb til handling. Vejen fra de kølige, talbaserede sammenligninger af Sverige med Italien og nabolandene til de op-hedede kamp- og krigsbaserede anråbelser går via fremstillinger af handlinger, der ikke har fundet sted, beslutninger, der ikke er blevet truffet, og ansvar, som ikke er taget. Tingenes miserable tilstand, som først stipuleres med tal, og sidenhen manes stadigt mere insisterende frem i takt med anaførernes tiltagende intensitet, forklares via tilskrivning af skyld.

Det er netop denne tilskrivning af direkte ansvar, som gør debatindlægget eksemplarisk som anklage. Det altovervejende fokus er lagt dels på konkrete handlinger (eller manglen på samme) og på de personer, der bærer ansvaret for (ikke) at udføre dem, dels på hvorfor disse udgør brud på normen/decorum, en norm, som fremskrives i sammenligningen med nabolandenes håndtering af krisen. Målet er altså ikke at udskamme de skyldige individer, men at gøre det klart, at de har ansvaret for det skete i kraft af handlinger, de (ikke) har gjort. I tillæg viser debatindlægget, hvordan disse tilskrivninger af skyld finder sted ved hjælp af fortællingens struktur. Teksten ansvarspålægger ved hjælp af sammenstillede hændelser, som forbindes kausalt i tid. Sveriges nuværende situation, med "krig i familjer" og "media krig", forklares via fortællingen om, at epidemiens udbrud blev mødt med ét sæt af handlinger, i stedet for et andet sæt af mere restriktive handlinger, som samtidig fremstilles i negeret form.

I kraft af tekstens afsluttende afsnit udvikler den sig fra alene at være en anklage, som retrospektivt fokuserer på de handlinger, der har forbrudt sig mod den norm, forfatterne henter belæg for i de andre skandinaviske landes håndtering af krisen, til også at være blive en prospektiv og handlingsanvisende tekst.

Fra normbrud til normforhandling

I denne artikel har vi sat os for at udbedre, hvad vi fandt var en overraskende mangel i den sparsomme retoriske teori om anklager, nemlig en definition af anklagen, som dels er bred nok til at kunne beskrive anklager på tværs af mere eller mindre formaliserede diskursformer og -fællesskaber, dels er smal nok til at kunne adskille anklager fra tillæggende fænomener. Fra Burke blev vi inspireret af tanken om, at anklagen opstår på baggrund af et normbrud, og at den har grundlæggende betydning for dannelsen og opretholdelsen af gruppeidentiteter; fra Arendt hentede vi inspiration til tydeliggørelsen af, hvordan anklagen fungerer som udpegning af en personaliseret, specifik skyld. Det er på baggrund af disse ideer, at det retorisk interessante ved anklager især bliver, hvordan skyld etableres og tilskrives. Inspireret af Faulkner og med inddragelse af Walshs indsigter finder vi, at fortællingens sekventielle logik er en helt central komponent i denne tilskrivningsproces. Ved at definere anklagen som en situeret ytring, hvor nogen tilskriver skyld til en gruppe eller et individ, bliver det muligt for det første at tilgå anklager uden at skulle skele til deres eventuelle forsvar, for det andet at se det fælles i anklager på tværs af et kontinuum fra strengt formelle til helt uformelle diskurser og genrer, samt, for det tredje, at skelne anklager fra andre sproglige angreb. Vi har forsøgt at vise lighederne i anklagens anatomi og funktion på tværs af tre ret forskellige situationer og har i artiklen valgt at fokusere på cases fra en helt bestemt kontekst, nemlig den som opstod på baggrund af coronapandemiens hærgen på tværs af kontinenter og landegrænser. Den store usikkerhed, som hurtigt blev forbundet med både sygdommen og måden at håndtere udbruddet på, har ikke overraskende vist sig som et frugtbart grundlag for anklager fremsat i såvel juridiske som bredere offentlige og private kontekster. Anklagen er blevet et centralt redskab i den samlede debat. Uanset om anklagen fremsættes inden for rammerne af et strengt formaliseret juridisk system, inden for de genremæssige rammer af et debatindlæg eller i en privat kontekst med et minimum af formelle krav til situationen, fungerer anklagen i alle tilfælde ved, at den styrker den norm, som konkrete handlinger ifølge anklagen har forbrudt sig mod. Dermed styrker den samtidigt fællesskabet mellem de individer, som identificerer sig med denne norm. I tilfældet med den unge mand i Oslo markerede anklagen styrken af en norm, som nyligt var blevet vedtaget som juridisk bindende for alle med ophold i Norge. De svenske forskeres anklager mod politikere og myndigheder blev derimod fremsat på baggrund af et sæt af normer, som stod i kontrast til det, der var styrende for de svenske magthavere. Modsat den norske case var forskernes anklage altså ikke en stadfæstelse af de normer, som hidtil havde været bestemmede for praksis, men en appel til at lade et alternativt normsæt råde og til at styrke fællesskabet omkring det. Vores eksempel på en anklage fremsat i en privat kontekst er udtryk for en opbakning til flertallets og de statsligt vedtagne normer, som fremhæves og anerkendes, uden at anklagen nødvendigvis fører til sanktioner.

For disse anklager, såvel som for anklager fremsagt i enhver anden kontekst, gælder det, at decorum kan være mere eller mindre formaliseret, og at anklager kan have ganske forskellige konsekvenser, men selve anklagen er bygget op om tilskrivning af skyld for en bestemt handling, som fortællingens implicite og perspek-

tiviske logikker bruges til at rekonstruere for publikum. Anklagen er, ligesom det også kan gælde undskyldningen (Ellwanger, 2013, Villadsen, 2014), et redskab til en stadig forhandling af eksisterende normer. Det gælder, uanset om anklagen fremsættes i privat regi uden om formelle eller institutionelle forskrifter og rammer, eller om den fremsættes på sociale medier, i læserbreve, i en TV-debat eller som del af en retssag. Og det gælder, uanset om anklagen besvares eller ej.

Litteratur

- Arendt H. (1987). "Collective Responsibility". I S.J.J.W. Bernauer (Red.), *Amor Mundi. Explorations in the Faith and Thought of Hannah Arendt* (s. 43-50). Dordrecht: Springer.
https://doi.org/10.1007/978-94-009-3565-5_3
- Benoit, W. L. (2017). "Criticism of Action and Character: Strategies for Persuasive Attack Extended". *Relevant Rhetoric*, 8, s.1-17
- Benoit, W. L. (2015). *Accounts, Excuses, and Apologies*, Second Edition: Image Repair Theory and Research (2. ed). Albany: SUNY Press
- Benoit, W. L. & Dorries, B. (1996). "Dateline NBC's Persuasive attack on Wal-Mart". *Communication Quarterly*, 44(4), s. 463-477. <https://doi.org/10.1080/01463379609370032>
- Bitzer, L. F. (1968). "The Rhetorical Situation". *Philosophy and Rhetoric*, 1, s. 1-14. [doi]
- Burke, K. (1966). *Language as Symbolic Action*. Berkeley: University of California Press.
<https://doi.org/10.1525/9780520340664>
- Burke, K. (1969). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, K. (1969b). *A Grammar of Motives*. Berkeley: University of California Press.
<https://doi.org/10.1525/9780520341715>
- Burke, K. (1970). *The Rhetoric of Religion*. Berkeley: University of California Press.
- Carter, C. A. (1996). *Kenneth Burke and the Scapegoat Process*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Ellwanger, A. (2012). "Apology as Metanoic Performance: Punitive Rhetoric and Public Speech". *Rhetoric Society Quarterly*, 42(4), s. 307-329. doi: 10.1080/02773945.2012.704118
- DiSanza, J. R. & Legge, N. J. (2016). "The Rhetoric of Persuasive Attack: Continuing the Development of a Taxonomy of Attack Strategies and Tactics". *Relevant Rhetoric*, 7, s. 2-16.
- Faulkner, R. (2001). *Corporate Wrongdoing and the Art of the Accusation*. London: Anthem Press
- Fisher, W. R. (1970). "A Motive View of Communication". *Quarterly Journal of Speech*, 56(2), s. 131-139. doi: 10.1080/00335637009382994
- Garner, Bryan A. (2009). *Black's Law Dictionary* (standard edition). St. Paul, MN: Thomson Reuters.
- Irvine, J. (1979). "Formality and Informality in Communicative Events". *American Anthropologist*, 81, s. 773-790. doi: 10.1525/aa.1979.81.4.02a00020
- Kjeldsen, J. (2019). "Skammens retorik i indvandringsdebatten". *Rhetorica Scandinavica*, 79, s. 112-134. <https://doi.org/10.52610/IJFC5901>
- Legge, N. J. et al. (2012). "He sounded like a vile, disgusting pervert ... ' An Analysis of Persuasive Attacks on Rush Limbaugh During the Sandra Fluke Controversy". *Journal of Radio & Audio Media*, 19, s. 173-205. doi: 10.1080/19376529.2012.722468
- Roer, H. & Klujeff, M. (2011). "Tema: Smæderetorik". *Rhetorica Scandinavica*, 57, s. 9-18.
- Ryan, H. R. (1982). "Kategoria and Apologia: On their rhetorical criticism as a speech set". *Quarterly Journal of Speech*, 68, s. 254-261. doi: 10.1080/00335638209383611
- Stein, K. A. (2008). "Apologia, Antapologia, and the 1960 Soviet U-2 Incident". *Communications Studies*, 59(1), s. 19-34. doi: 10.1080/10510970701849362

- Villadsen, L. (2008). "Speaking on Behalf of Others: Rhetorical Agency and Epideictic Functions in Official Apologies". *Rhetoric Society Quarterly*, 38(1), s. 25-45. <https://doi.org/10.1080/00335630.2012.663501>
- Villadsen, L. (2014). "More than a nice ritual. Official apologies as a rhetorical act in need of theoretical re-conceptualization". I H. Van Belle et al. (Red.), *Let's talk politics* (s. 27-43). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/aic.6.02vil>
- Villadsen, L. (2018). "Fy, skam dig ikke!". *Rhetorica Scandinavica*, 78, s. 75-86. <https://doi.org/10.52610/MRSP5084>
- Villadsen, L. og Edwards, J. (2020). *The Rhetoric of Official Apologies*. Lanham: Lexington Books
- Walsh, R. (2018). "Narrative Theory for Complexity Scientists". I R. Walsh & S. Stepney (Red.), *Narrating Complexity* (s. 11-25). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64714-2_2
- Wodak, R. (2006). "Blaming and denying: Pragmatics". I K. Brown (Red.), *Encyclopedia of Language & Linguistics*, vol. 2, (s. 59-64). Oxford: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/04307-8>
- Wright, E. (2019). "'The Caprices of an Undisciplined Fancy': Using Blame to Negotiate the 'betweens' of Ethos via the Epideictic". *Rhetoric Review*, 38(3), s. 271-284. <https://doi.org/10.1080/07350198.2019.1618157>
- Young, I. M. (2011). *Responsibility for Justice*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195392388.001.0001>